

Imrich Ruisel

Múdrost' v zrkadle vekov

Bratislava, Ikar 2005

Po inšpiratívnej monografii *Inteligencia a myslenie* popredný psychológ I. Ruisel vydáva knihu o „múdrosti“, o cnosti, ktorá od najstarších biblických čias zaujíma v dejinách kultúrneho ľudstva kľúčovú pozíciu. Má univerzálny charakter, aj keď sa jej chápanie diferencuje v čase a priestore.

Autor obkružuje fenomén múdrosti veľmi komplexne, uvedomujúc si všetky apórie, vrátane skúsenosti, že sa ako celok vlastne vymyká vedeckému skúmaniu. Múdrost' chápe ako poznanie, ktoré však nemožno bez zvyšku stotožňovať s intelektuálnou kompetentnosťou, pretože sa týka celej osobnosti, jej vlastností, postojov, záujmov, orientácií a vyžarovaniu (pôsobnosti). Zložitosť jej povahy možno osvetľovať aj per negationem, jej protikladmi: hlúposťou, nerozumnosťou, bláznovstvom – pochabosťou a pod.

Zložitosť problematiky autor otvára cestou historickej perspektívy. Prvé kapitoly venuje chápaniu múdrosti vo svete starých kultúr (egyptskej, mezopotámskej, židovskej a gréckej), analyzuje jej miesto v stredoveku a potom novoveku. Sleduje súvislosti filozofického myslenia a múdrosti. Ako psychológ, pochopiteľne, venuje hlavnú pozornosť jej psychickým aspektom (vzťahu k afektom, k poznávaniu, správaniu). Skúma jej miesto v štruktúre ľudskej osobnosti, a to i vo vzťahu k jej vývinu, veku, k životnému štýlu a pod.

Je to nepochybne skvelá monografia, podávajúca ucelený obraz fenoménu na rozhraní vedných odborov, kultúry, morálky, života. Napriek tomu, že autor už v úvode poukazuje na symptómy zmien v myslení, osobitne tzv. postmodernom, vývinových zmien, ktoré určite nesmerujú k sapiencii, nekonfrontuje sa s ním, aj keď dostáva novú brizanciu (napríklad v súvislosti s totalizáciou ekonomizmu, devalváciou kultúrnych a morálnych hodnôt, konštituovaním rizikovej spoločnosti globalizmu, so zmenami životného štýlu a pod.) a znamená skôr regres.

Hoci si autor plne uvedomuje ambivalenciu a kontingentnosť historického poznania, niekedy akoby málo kriticky reflektoval zmeny napríklad v prístupe k chápaniu múdrosti z hľadiska veku, hoci táto otázka sa dnes v tzv. vyspelých spoločnostiach priam radikalizuje (vzhľadom na rastúci podiel starých ľudí v štruktúre spoločnosti, na nízku natalitu tzv. egoistických spoločenských skupín, na predlžovanie veku). Tieto okolnosti vedú k zásadnejšiemu zhodnocovaniu ľudskej skúsenosti ako predpokladu múdrosti, než to pripúšťa autorova „*vážna psychická funkcia, akou je múdrost'*“ (s. 241).

Hoci autor venuje veľkú pozornosť Platónovi, myslím, že nedoceňuje jeho význam ani z hľadiska myslenia o múdrosti – ani filozofov na čele polis (napríklad v porovnaní s jeho interpretáciou A. N. Whiteheada a jeho *Adventures of Ideas*). Sú tu aj časové nepresnosti: Platón sa nenarodil v čase, keď sa na trón dostal Alexander Macedónsky. Platón sa narodil roku 427 a Alexander zaujal trón roku 336 ako dvadsaťročný. Nazdávam sa, že nie je dosť „múdre“ odbaviť koncepčné iniciatívy S. Freuda a K. Marxa ako „*zmes duchaplných pre-*

hládov“ (s. 71). Ak to hovorí psychológ, dostáva sa do príkreho rozporu s traktovaním Freudovej psychoanalýzy a zhodnocovania jej kultúrneho významu ako katalyzátora (čo platí aj o Marxovi), ako sa to deje pri príležitosti tohtoročného 150. jubilea tohto iniciátora procesov, ktorým sa permanentne venujeme, keď vnímame a reflektujeme, čo sa deje v našich hlavách a v hlavách druhých ľudí, vrátane nášho autora. Čo sa napríklad udialo v hlave autora registra, ktorý doň nezaradil takého profilovaného filozofa múdrosti a hlúposti, akým je Erasmus Rotterdamský, ktorého autor inakšie spomína na strane 98–99?

Na záver si autor kladie otázku: „A čo by sme najviac potrebovali na zlepšenie duchovnej a múdrej (?) atmosféry v našom každodennom živote?“ – „Štýl myslenia, ktorý by viedol k uvážlivému a múdreému rozhodovaniu...“ – odpovedá lakonicky, len škoda, že tento štýl bližšie nekonfrontuje so súčasnými pomermi, v ktorých ide iba o „rast ekonomických ukazovateľov za každú cenu“ a o kolobež „spotreby a zábavy“, a to aj na spomínanej univerzite, keď má produkovať „slepú elitu“ kvantifikácie.

VINCENT ŠABÍK

VLASTNÍCI DLHOV

António Lobo Antunes
Hra o prekliatych

Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava 2005

Nezačnem tým, že táto kniha je zvláštna, byť do takej či onakej miery zvláštnou je vlastne po-

vinnosť každej originálnej knihy, ale tým, že na tomto románe je zvláštna jedna vec. V *Hra o prekliatych* sú prakticky všetky rodinné postavy zasiahnuté prekliatím, nie budúcim, ale takým, ktoré už na nich „sedí“, ľudsky a morálne ich deformuje, vytvára ich krutý psychogram a nedá vlastne ani dobre zmýšľať jednému o druhom. Sú pod prekliatím, nie pred ním, život v rodine, ktorej patriarchom je starý otec, inžinier Diego, je karikatúrou ľudskosti a slušnosti. A napriek tomu čitateľ neodkladá predčasne knihu zhnusený autorovou záľubnou hyperbolizáciou, zveličovaním, preháňaním, preexponovaným posunom k černote a k zlu. Prijme autorovu optiku a zvedavo sleduje jeho štylistickú bravúru, pretože sa hneď od začiatku odkrýva svet nezvyčajný a toto literárne suverénne odhaľovanie sa nekončí do posledného riadku.

Zvláštnosť portugalská, pretože ide o túto krajinu a jej u nás naozaj málo známu literatúru, Fernando Pessoa, nobelovec José Saramago, iné mená mi na um neprichodia, táto zvláštnosť je v knihe v úzadí. Revolúcia v apríli 1974, literárna fikcia sa začína hneď po nej a autor nám už po niekoľkých riadkoch oznamuje, že v tom istom čase „začali bradatí civilisti a dlhovlasí vojaci, s maskovanými helmami, hliadkovať na cestách a prehľadávať autá, oddiely pochodovali po námestiach podľa nezrozumiteľných povelov z ampliónov, ktoré pôvodne slúžili lotériam a teraz ich recyklovali. Ako psy, čo pobiehajú po pláži, sa zliezali z hôr Alenteja, aby spod zaprášeného projektora štekali na vidiečanov socializmus, brázdili krajinu v rozheganých dodávkach a hrozili obchodníkom škľavými zreničkami samopalov: rozrážali dvere domov hlavňami pušiek a mávali zatykačmi